

บทที่ 1

ลักษณะของการประกันภัย

หัวข้อการศึกษา

1. ขอบเขตของการประกันภัย
2. ลักษณะสาระสำคัญของสัญญาประกันภัย
3. หลักเกณฑ์ในการพิจารณารับประกันและกรมธรรม์ประกันภัย

สาระสำคัญ

1. สัญญาประกันภัยมีขอบเขตคลุมไปถึงความเสียหายอันเกิดจากการสูญเสียรายได้และความเสียหายของทรัพย์สิน
2. สัญญาประกันภัยเป็นสัญญา 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้รับประกัน กับฝ่ายผู้เอาประกัน อาจจะมีผู้รับประกันตามสัญญา
3. การทำสัญญาประกันภัยต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ในการทำนิติกรรมสัญญา ผู้เอาประกันต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกัน
4. สัญญาประกันภัย ทำด้วยวาจาก็มีผลสมบูรณ์ แต่เมื่อจะฟ้องร้องบังคับคดี ต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ
5. กรมธรรม์ประกันภัย คือหลักฐานแสดงว่าได้มีการทำสัญญาประกันภัย

จุดมุ่งหมาย

เมื่อได้ศึกษาบทที่ 1 แล้ว จะมีความรู้เรื่อง

1. ขอบเขตของการประกันภัย
2. หลักเกณฑ์การพิจารณารับประกันภัยและการทำสัญญาประกันภัย
3. หลักฐานในการฟ้องร้องให้รับผิดชอบตามสัญญาประกันภัย

บทที่ 1

ลักษณะการประกันภัย

1. ขอบเขตการประกันภัย

ภัยต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นแก่ชีวิต ทรัพย์สิน นั้น มีหลายรูปแบบ แม้ว่าการประกันภัยจะมีส่วนสำคัญยิ่งในการให้บริการ บรรเทาความเสียหายจากภัยต่าง ๆ หลายสิบชนิดแล้วก็ตาม แต่ก็ยังไม่อาจครอบคลุมไปถึงภัยบางชนิด ที่ไม่อาจประกันได้ เช่น อาจเป็นเพราะขัดต่อทบทบัญญัติของกฎหมายที่ไม่อนุญาตให้ประกันได้ เช่น ภัยที่เกิดจากอารมณ์ ความเศร้าโศกเสียใจ เพราะความเสียหายทำนองนี้เป็นนามธรรม และเป็นความเสียหายอันไม่อาจประเมินค่าเป็นเงินได้ โดยเฉพาะการประกันวินาศภัย ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ลักษณะ 20 ว่าด้วยประกันภัย มาตรา 861 ได้บัญญัติคำว่า **วินาศภัย** นั้น ให้หมายถึงความเสียหายใด ๆ บรรดาซึ่งจะพึงประเมินเป็นเงินได้

ดังนั้น ภัยที่อยู่ในขอบเขตที่จะให้บริการประกันภัยได้นั้น ต้องเป็นความเสียหายที่อาจคำนวณราคาเป็นเงินได้ เพราะหลักการการประกันวินาศภัยนั้น ตาม มาตรา 861 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้กำหนดให้ชดใช้ตามที่เสียหายจริง

ขอบเขตการประกันภัย นักวิชาการแบ่งออกเป็น 2 ชนิดคือ¹

1.1 ความเสียหายเกี่ยวกับพลังในการหารายได้ (Damage to Earning Power)

1. จิตติ ดิงศภัทัย, กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยประกันภัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2516) หน้า 6

หมายถึงภัยอันตรายใด ๆ หากเกิดขึ้นแล้ว ทำให้ต้องสูญเสียพลังในการหารายได้ ภัยอันตรายนั้น ๆ ก็สามารถเอาประกันได้ การประกันภัยจะให้ความคุ้มครอง และผู้ได้รับการสูญเสียก็จะได้รับการชดเชยค่าสูญเสียนั้นไม่ว่ารายได้ที่สูญเสียนั้นจะอยู่ในรูปค่าแรงงาน ค่าเช่ากำไร หรือประโยชน์อื่นใดก็ตาม ซึ่งอาจเกิดขึ้นแก่

ก. การสูญเสียพลังในการหารายได้ของบุคคลธรรมดา (Personal) ซึ่งเกิดจากมรณกรรม การเจ็บป่วย ความชรา อุบัติเหตุ หรือแม้แต่การว่างงาน ไม่มีงานทำ ถือว่าเป็นการสูญเสียพลังในการหารายได้

ข. การสูญเสียพลังในการหารายได้ของธุรกิจ (Business) ซึ่งอาจจะเกิดจากไฟไหม้ น้ำท่วม พายุ การระเบิด หรือเหตุอื่น ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้ย่อมทำให้สถานประกอบการธุรกิจต้องเสียหาย และทำให้รายได้ของธุรกิจนั้นต้องสูญเสียไป การสูญเสียดังกล่าว ย่อมอยู่ในขอบเขตของการประกันการเสียหายในพลังการหารายได้ทั้งสิ้น

1.2 ความเสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สิน (Damage to Property)

หมายถึง ความเสียหายที่เกิดขึ้นเนื่องจากทรัพย์สินถูกทำลาย หรือเสียหายเนื่องจากภัยต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจเสียหายแต่เพียงบางส่วน หรือเสียหายจนสิ้นเชิงก็ตาม ความเสียหายอันเกิดแก่ทรัพย์สินนั้นอาจเกิดจาก

ก. เกิดจากภัยโดยแท้ เช่น ไฟไหม้ แผ่นดินไหว พายุ การระเบิด เรืออัปปาง การจลาจล หรืออุบัติเหตุต่างๆ เป็นต้น

ข. เกิดจากการกระทำละเมิดต่อกฎหมาย เช่น การโจรกรรม การลักยอก การฉ้อโกง เป็นต้น

ค. เกิดจากการผิดนัด เช่น ความเสียหายเนื่องจากผู้รับเหมาก่อสร้าง

ปฏิบัติการไม่เสร็จตามสัญญา หรือ การที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามกำหนด ทำให้ได้รับความเสียหาย

ง. เกิดจากความรับผิดชอบตามกฎหมาย เช่น นายจ้างต้องจ่ายเงินให้ลูกจ้าง ในกรณีที่ลูกจ้าง ว่างแก่กรรม หรือ บาดเจ็บ ทุกพลภาพ เนื่องจากการปฏิบัติตามหน้าที่ หรือ บำเหน็จเมื่อครบเกษียณอายุ หรือความเสียหายอันเกิดแก่บุคคลทั้ง 3 เป็นต้น

จ. เกิดจากต้องเสียค่าใช้จ่ายอันจะเกิดขึ้นในอนาคต เช่น ค่ารักษาพยาบาล ในกรณีเกิดเจ็บป่วยในอนาคต เป็นต้น

ความเสียหาย หรือความสูญเสียด้วยเหตุดังกล่าว ต้องเป็นความเสียหายที่อาจ ประเมินราคาเป็นเงินได้ จึงจะถือว่า อยู่ในขอบเขตของการประกันภัยได้

ปัจจุบันรูปแบบของการประกันภัยที่ผู้รับประกันได้จัดให้มีขึ้นนั้นมีอยู่มากมายหลาย รูปแบบ ความสำคัญขึ้นอยู่กับชนิดหรือภัยที่เกิดขึ้น ซึ่งจะเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงขอบเขตของการประกันภัย เช่น การประกันอัคคีภัย ย่อมหมายถึงบริการคุ้มครองความเสียหายที่เกิดจากไฟไหม้ หรือประกันชีวิตก็ ระบุว่า ถ้าชีวิตหาไม่แล้ว ผู้รับประกันภัยก็จะได้รับการ ชดใช้ ดังนั้น ความหมายอันแท้จริงของการประกันภัยนั้น หมายถึง บริการให้ความ คุ้มครองชดเชยความเสียหายอันเกิดจากภัยที่ได้ตกลงกันตามที่ปรากฏในเงื่อนไขของกรมธรรม์

2. ลักษณะสัญญาประกันภัย

สัญญาประกันภัยหมายถึง สัญญาที่บุคคลคนหนึ่ง ตกลงชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือ ใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ ในกรณีวินาศภัยเกิดขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคต ดังระบุไว้ในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกคนหนึ่ง ตกลงจะส่งเงิน ซึ่งเรียกว่า เบี้ยประกันภัย

ทั้งนี้ตามความในมาตรา 861 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

- ค่าสินไหมทดแทนที่จะชดใช้กันนี้ อาจจะเป็นเงินหรือเป็นการปฏิบัติการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อเป็นการชำระหนี้แทนเงินก็ชอบที่จะทำได้ เช่น ประกันภัยรถยนต์ หากเกิดความเสียหายขึ้นแก่รถยนต์ อาจจะชดใช้ค่าเสียหายเป็นตัวเงิน หรืออาจตกลงซื้อรถยนต์คันใหม่ชดใช้ให้ก็ย่อมทำได้
- ค่าสินไหมทดแทนนี้ จะชดใช้กันต่อเมื่อเกิดภัยขึ้นและภัยที่เกิดขึ้นนั้น ต้องเป็นภัยที่ได้ระบุไว้ในสัญญาประกันภัย
- สำหรับเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในอนาคตตั้งระบุไว้ในสัญญานั้น ปรากฏในเรื่องสัญญาประกันชีวิต ได้แก่ การมรณกรรม หรือเมื่อครบกำหนดระยะเวลาในการทำสัญญาเอาประกัน
- ภัยที่รับประกันนี้ต้องเป็นภัยที่จะเกิดในอนาคต ภัยที่เกิดขึ้นในอดีตจะนำมาประกันไม่ได้ ผู้ที่มรณะไปแล้วย่อมไม่สามารถนำมาทำสัญญาประกันได้ หรือบ้านที่ถูกไฟไหม้เสียหายหมดแล้ว ย่อมไม่อาจนำมาประกันได้
- ส่วนฝ่ายที่ตกลงส่งเบี้ยประกันภัยนั้น ตามกฎหมายกำหนดไว้ชัดเจนว่า เบี้ยประกันภัยต้องเป็นเงิน เท่านั้น จะนำของอย่างอื่นนำมาเป็นเบี้ยประกันไม่ได้ เงินที่ส่งเป็นเบี้ยประกันนี้จะกำหนดเป็นเงินไทยหรือเงินตราต่างประเทศสกุลใดก็ได้ โดยให้คิดอัตราแลกเปลี่ยนในขณะชำระ เบี้ยประกัน
- แต่ค่าสินไหมทดแทนที่ต้องชำระกันเป็นตัวเงินนั้น ต้องระบุเป็นเงินไทย จะระบุเป็นเงินตราต่างประเทศไม่ได้

3. สำคัญของสัญญาประกันภัย

สัญญาประกันภัยมีสาระสำคัญดังนี้

3.1 สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่มีคู่สัญญา 2 ฝ่าย คือฝ่ายผู้รับประกันและฝ่ายผู้เอาประกัน และเป็นสัญญาต่างตอบแทน กล่าวคือ ทั้งสองฝ่ายต่างมีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามการชำระหนี้ตอบแทนซึ่งกันและกัน

3.2 สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาเสี่ยงโชคด้วยกัน ฝ่ายผู้รับประกันก็ต้องเข้ารับเสี่ยงภัยที่ตนรับประกัน หากเกิดภัยขึ้นก็ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ฝ่ายที่เอาประกันก็เสี่ยงต่อการชำระเบี้ยประกันโดยเสี่ยงต่อการที่จะได้รับค่าสินไหมทดแทน เพราะค่าสินไหมทดแทนจะได้รับก็ต่อเมื่อเกิดภัยขึ้น ถ้าภัยไม่เกิดขึ้นก็จะไม่ได้รับ

3.3 เป็นสัญญาที่คู่สัญญาต้องมีความซื่อสัตย์ต่อกันเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ ผู้เอาประกันต้องเปิดเผยข้อความจริง ถ้าหากปกปิดหรือแถลงข้อความเท็จ จะมีผลให้สัญญาประกันภัยตกเป็นโมฆะ ผู้รับประกันภัยมีสิทธิบอกล้างสัญญาประกันภัยนั้นได้

3.4 สัญญาประกันภัย ไม่มีกฎหมายบัญญัติแบบสัญญาไว้ คู่สัญญาอาจทำสัญญาประกันภัยกันด้วยปากเปล่าก็ได้ แต่เมื่อจะฟ้องร้องบังคับตามสัญญาประกันภัยต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ หลักฐานเช่นนี้ได้แก่ กรมธรรม์ประกันภัย ที่มีลายมือชื่อของผู้รับประกันภัย (ฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบตามสัญญา) ได้มอบให้ฝ่ายผู้เอาประกัน

3.5 สัญญาประกันภัย เป็นสัญญาที่รัฐควบคุมโดยสำนักงานประกันภัย กระทรวงพาณิชย์เป็นผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบให้ความเห็นชอบก่อนที่จะนำออกใช้ ทั้งนี้ เนื่องจากการประกันภัยเป็นกิจการเกี่ยวกับความปลอดภัยและความผาสุกของปวงชน รัฐจึงใช้มาตรการทางกฎหมายควบคุมสัญญาประกันภัย เพื่อความมั่นคง และป้องกันการเอาัดเอาเปรียบระหว่างผู้รับประกันกับผู้เอาประกัน

4. บุคคลผู้เกี่ยวข้องในสัญญาประกันภัย

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862 ได้บัญญัติถึงบุคคลที่เกี่ยวข้อง

ในสัญญาประกันภัยไว้ 3 ประเภทคือ

4.1 ผู้รับประกันภัย หมายถึง คู่สัญญาฝ่ายที่ตกลงจะใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือใช้เงินจำนวนหนึ่งให้ในกรณีวินาศภัยหากมีขึ้น หรือในเหตุอย่างอื่นในอนาคตดังได้ระบุไว้ในสัญญานั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้บัญญัติไว้ว่าจะต้องมีลักษณะหรือคุณสมบัติอย่างใด แต่พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2510 มาตรา 6 บัญญัติว่า "การประกอบธุรกิจประกันวินาศภัย จะกระทำได้ต่อเมื่อได้จัดตั้งในรูปบริษัทจำกัด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ และโดยได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรี ฯลฯ" และพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2510 มาตรา 7 ก็บัญญัติไว้ทำนองเดียวกันว่า "การประกอบธุรกิจประกันชีวิตจะกระทำได้ต่อเมื่อได้จัดตั้งในรูปบริษัทจำกัด ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์และโดยได้รับใบอนุญาตจากรัฐมนตรี ฯลฯ"

จึงเป็นอันว่าผู้ที่ประกอบธุรกิจเป็นผู้รับประกันภัย ไม่ว่าจะเป็นการรับประกันวินาศภัย หรือการรับประกันชีวิตในประเทศไทยจะต้องกระทำในรูปบริษัทจำกัด ทั้งนี้จะต้องปฏิบัติตามรายละเอียดต่าง ๆ ตามที่ บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับนั้น อาทิ ต้องมีหลักทรัพย์วางไว้กับนายทะเบียนประกันภัยเป็นหลักทรัพย์ประกัน มีมูลค่าตามที่กำหนดไว้ตามพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย ฯ มาตรา 13 และในพระราชบัญญัติประกันชีวิต มาตรา 14 และยังคงดำรงไว้ซึ่งเงินกองทุน ตามจำนวนที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับนั้นด้วย¹

4.2 ผู้เอาประกันภัย หมายถึง คู่สัญญาฝ่ายที่ตกลงจะส่งเบี้ยประกันภัย เป็นการตอบแทนการที่ผู้รับประกันภัยตกลงเข้ารับเสี่ยงภัย และเนื่องจากการเข้าทำสัญญา

1. การประกอบธุรกิจประกันวินาศภัย หรือประกันชีวิตโดยตั้งเป็นสาขาของบริษัทประกันวินาศภัยหรือประกันชีวิตต่างประเทศ จะกระทำได้เมื่อได้รับอนุญาตจากรัฐมนตรีและจะต้องวางหลักทรัพย์ประกัน และดำรงไว้ซึ่งทรัพย์สินในประเทศไทยตามจำนวน ชนิด วิธีการและเงื่อนไขที่รัฐมนตรี ฯ จะได้ประกาศกำหนดไว้ด้วย ดูรายละเอียดในพระราชบัญญัติประกันวินาศภัย ฯ มาตรา 7 และพระราชบัญญัติประกันชีวิต ฯ มาตรา 8

ประกันภัยเป็นการทำนิติกรรมอย่างหนึ่ง ผู้ที่จะเป็นผู้เอาประกันภัยได้จึงต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถตามกฎหมายในอันที่จะทำนิติกรรมให้มีผลผูกพันได้ กล่าวโดยสรุปก็คือ ต้องเป็นผู้ที่บรรลุนิติภาวะแล้วตามกฎหมาย หากยังเป็นผู้เยาว์อยู่ ก็จะต้องได้รับความยินยอมของผู้แทนโดยชอบธรรมก่อน

นอกจากผู้เอาประกันภัยจะต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถตามกฎหมายดังกล่าวนี้แล้ว ข้อที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ผู้ที่จะเป็นผู้เอาประกันภัยได้จะต้องเป็นผู้มีส่วนได้เสียในเหตุที่จะเอาประกันภัยนั้นด้วย

สำหรับนิติบุคคลตามกฎหมายก็อาจเป็นผู้เอาประกันภัยได้ดังเช่นบุคคลธรรมดา ดังกล่าวแล้ว

4.3 ผู้รับประโยชน์ หมายถึง บุคคลผู้จะพึงได้รับค่าสินไหมทดแทนหรือรับจำนวนเงินใช้ให้ โดยผู้เอาประกันภัยกำหนดให้เป็นผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันภัยที่ได้ทำขึ้น ความจริงผู้รับประโยชน์มิใช่คู่สัญญาโดยตรงในสัญญาประกันภัย แต่เข้ามาเกี่ยวข้องกับสัญญาประกันภัยด้วยเพียงในฐานะที่จะเป็นผู้รับค่าสินไหมทดแทน หรือรับเงินที่ผู้รับประกันภัยจะใช้ให้เท่านั้น จึงเรียกว่า "ผู้รับประโยชน์"

ผู้รับประโยชน์นี้ กฎหมายไม่ได้บังคับไว้ว่าจะต้องมีความเกี่ยวข้องกับผู้เอาประกันภัยหรือวัตถุที่เอาประกันภัยแต่อย่างใด จึงเป็นสิทธิของผู้เอาประกันภัยที่จะระบุบุคคลใดเป็นผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันภัยก็ได้ หรือผู้เอาประกันภัยอาจจะระบุตัวเองให้เป็นผู้รับประโยชน์ตามสัญญาประกันภัยก็ได้ ดังจะเห็นได้จากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 862 วรรคท้าย บัญญัติไว้ว่า อนึ่ง ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประโยชน์นั้นจะเป็นบุคคลคนหนึ่งคนเดียวก็ได้ จึงอาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สัญญาประกันภัย หากมีแต่ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัย สัญญาก็อาจสมบูรณ์ได้ แม้ว่าจะไม่มีผู้รับประโยชน์ต่างหากก็ตาม

ในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยได้ระบุบุคคลอื่นให้เป็นผู้รับเงินแทน เช่น ในกรณีประกันชีวิตในเหตุการณ์ที่ผู้เอาประกันชีวิตจะต้องระบุตัวบุคคลไว้รับเงินในเมื่อผู้เอาประกันชีวิตถึงแก่กรรมลง ผู้ที่ผู้เอาประกันชีวิตได้ระบุตัวไว้ ก็จะเป็นผู้รับเงินตามสัญญาประกันชีวิตในฐานะเป็นผู้รับประโยชน์ สัญญาประกันภัยที่ระบุบุคคลอื่นให้เป็นผู้รับประโยชน์ เช่นนี้ ตามบทบัญญัติ มาตรา 374 - 376 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ถือว่าเป็น "สัญญาเพื่อประโยชน์แก่บุคคลภายนอก" ซึ่งจะต้องบังคับตามนั้น

ในกรณีที่สัญญาประกันภัยระบุให้บุคคลภายนอกเป็นผู้รับประโยชน์ เมื่อบุคคลภายนอกนั้นได้แสดงเจตนาแก่ผู้รับประกันภัยว่าจะถือเอาประโยชน์จากสัญญาประกันภัย สิทธิของบุคคลภายนอกนั้นย่อมเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่แสดงเจตนาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 374 ผู้เอาประกันภัยและผู้รับประกันภัยจะเปลี่ยนแปลง หรือระงับสิทธินั้นในภายหลังไม่ได้ ต้องห้ามตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ตาม มาตรา 375 (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 35/2513)

ในสัญญาประกันชีวิต หากผู้รับประโยชน์ได้ถึงแก่ความตายก่อนผู้เอาประกันภัย ก็จะต้องถือว่าได้มีการแสดงเจตนาจะถือเอาประโยชน์จากสัญญาประกันภัยแล้วหรือไม่ หากได้มีการแสดงเจตนาจะถือเอาประโยชน์ไว้แล้ว สิทธิของผู้รับประโยชน์นั้น ย่อมจะเกิดขึ้นตั้งแต่วันที่แสดงเจตนาและย่อมจะตกทอดไปยังทายาทของผู้รับประโยชน์ แต่ถ้ายังมิได้มีการแสดงเจตนาจะถือเอาประโยชน์ตามสัญญาประกันภัย สิทธิของผู้รับประโยชน์นั้นก็ยังมิได้เกิดขึ้น ไม่อาจตกทอดเป็นทรัพย์สินมรดกไปยังทายาทของผู้รับประโยชน์ (เทียบตามนัยคำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 2401/2515) ในกรณีเช่นนี้ ผู้เอาประกันภัยก็จะคงมีสิทธิเป็นผู้รับเงินค่าสินไหมทดแทนหรือเป็นมรดกตกทอดไปยังทายาทของตนในกรณีที่ผู้เอาประกันภัยถึงแก่ความตาย

5. หลักเกณฑ์ในการทำสัญญาประกันภัย

สัญญาประกันภัยเป็นนิติกรรมสองฝ่าย เป็นสัญญาต่างตอบแทนและเป็นสัญญาที่กฎหมายบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้เป็นเอกเทศ การเข้าทำสัญญาประกันภัยไม่ว่าจะเป็นสัญญาประกันวินาศภัย หรือประกันชีวิต ในเบื้องต้นจะต้องปฏิบัติตามหลักทั่วไปว่าด้วยนิติกรรมสัญญา กล่าวคือคู่กรณีต้องเป็นบุคคลตามกฎหมาย ต้องมีความสามารถในการทำนิติกรรม หากความสามารถถูกจำกัดโดยกฎหมาย ก็ต้องมีการแก้ไขให้สมบูรณ์ตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติไว้ การแสดงเจตนาด้วยคำเสนอและคำสนอง ต้องเป็นไปด้วยความบริสุทธิ์ปราศจากกลฉ้อฉลหรือการข่มขู่แต่ประการใด ความผูกพันในการชำระหนี้ ตลอดจนกระทั่งสิทธิ และหน้าที่ของคู่กรณีตามลักษณะของสัญญาต่างตอบแทน หลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้นก็ได้ศึกษามาบ้างแล้วตามสมควร ในการเข้าทำสัญญาประกันภัยซึ่งเป็นสัญญาที่มีลักษณะเฉพาะพิเศษในส่วนใดที่กฎหมายเฉพาะเรื่องไม่ได้กล่าวไว้ ก็ต้องปฏิบัติตามหลักทั่วไป

โดยปกติผู้เอาประกันภัยเป็นผู้ทำคำเสนอ โดยการกรอกข้อความในแบบทำคำเสนอขอเอาประกันภัยกับบริษัทประกันภัย ถือว่าเป็นเพียงคำเสนอขอเอาประกันภัย เพื่อให้ฝ่ายผู้รับประกันภัยพิจารณา จะรับคำเสนอหรือไม่ ถ้าผู้รับประกันตกลงรับประกัน ก็จะส่งกรมธรรม์ให้แก่ผู้เอาประกันภัย ถือว่าผู้รับประกันภัยทำคำสนองรับแล้ว สัญญาจึงเกิดขึ้น ซึ่งบางท่านกล่าวว่าสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาสำเร็จรูป

กรมธรรม์ประกันภัยนั้น บริษัทประกันภัยเป็นผู้ร่างกำหนดข้อสัญญาต่าง ๆ เงื่อนไข ข้อยกเว้นความรับผิด ฯลฯ ผู้เอาประกันภัยจะขอแก้ไขเพิ่มเติมอย่างใดไม่ได้ ผู้เสนอขอทำสัญญาประกันภัยไม่มีส่วนรู้เห็นในการร่างสัญญาแต่อย่างใด ดังนั้น เมื่อมีการตีความในสัญญาหรือกรมธรรม์ประกันภัย ศาลมักจะตีความให้เป็นประโยชน์แก่ฝ่ายผู้เอาประกันภัย¹

1. โพธิ์ จรรย์โกมล, หลักกฎหมายที่สำคัญเกี่ยวกับสัญญาประกันภัย, วารสารสำนักงานประกันภัยปีที่ 7 เล่มที่ 1 ฉบับที่ 25 (มกราคม-มีนาคม 2525): หน้า 9

สัญญาประกันภัย เกิดขึ้นด้วยการตกลงระหว่างคู่กรณี ข้อตกลงนี้จะทำกันด้วยวาจา ก็ได้ หากคำเสนอนั้นเป็นคำเสนอที่มุ่งโดยตรง มุ่งประสงค์ที่จะให้ความผูกพันเป็นสัญญาและมีความสมบูรณ์พร้อมที่จะรับคำสนอง โดยได้มีการตกลงในรายละเอียดอันเป็นสาระสำคัญ เช่น ชื่อ ที่อยู่ของผู้เสนอขอทำสัญญาประกันภัย ภัยที่จะรับเสี่ยง วัตถุประสงค์ที่เอาประกันภัย เบี้ยประกันภัย พฤติการณ์แวดล้อมต่าง ๆ รวมถึงการลงลายมือชื่อผู้ขอเอาประกัน และเมื่อได้ส่งคำเสนอไปถึงผู้รับประกันแล้ว เมื่อผู้รับประกันตกลงรับประกัน คำเสนอนั้นก็มีผลก่อให้เกิดสัญญาประกันภัยทันที โดยมีพักต้องส่งคำสนองตอบกลับคืนไปยังผู้ขอเอาประกัน หรือแม้จะยังไม่ได้ออกกรมธรรม์ก็ตามที่¹

5.1 การก่อให้เกิดสัญญาประกันภัย คู่กรณีของสัญญาประกันภัยมี 2 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้เอาประกันภัยกับฝ่ายผู้รับประกันภัย ทั้งสองฝ่ายต้องแสดงเจตนาด้วยการทำความตกลงในหัวข้อสำคัญต่าง ๆ ของสัญญา เช่น วัตถุประสงค์ที่เอาประกันภัย ภัยที่จะรับเสี่ยง จำนวนเงินที่เอาประกันภัย เบี้ยประกันภัย และระยะเวลาแห่งสัญญาประกันภัย เมื่อคู่สัญญาได้ตกลงกันในเรื่องสำคัญดังกล่าวแล้ว สัญญาประกันภัยก็เกิดขึ้นทันที มีผลผูกพันคู่สัญญาทุกประการ แม้ว่าคำเสนอคำสนองไม่ได้ทำเป็นหนังสือก็ตาม

ปัจจุบันในทางปฏิบัติ การทำสัญญาประกันภัยไม่ว่าจะเป็นการประกันวินาศภัย หรือประกันชีวิต บริษัทผู้รับประกันจะมีแบบฟอร์มคำขอเอาประกัน (Proposal forms) โดยผู้เอาประกันเป็นผู้กรอกข้อความในแบบฟอร์มคำขอ จึงถือได้ว่าเป็นคำเสนอของผู้เอาประกัน ทางฝ่ายบริษัทผู้รับประกันก็จะพิจารณาคำเสนอขอเอาประกันนี้ว่าสมควรจะยอมรับประกันภัยหรือไม่ ถ้าเห็นสมควรรับบริษัทผู้รับประกันจะไม่ส่งคำสนองมายังผู้ขอประกันโดยตรง หากแต่จะออกกรมธรรม์ให้แก่ผู้เสนอขอเอาประกันรายนั้น กรณีเช่นนี้ถือว่าสัญญาประกันภัยได้เกิดขึ้น และมีผลผูกพันคู่กรณี กรมธรรม์ประกันภัยจึงเป็นหลักฐานแสดงว่าได้มีการทำสัญญาประกันภัยแล้ว

1. E.R. Hardy Ivamy, *General Principle of Insurance Law*, 2nd ed.

(London: Butterworths.1979), P. 63

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 วรรค 2 ก็ได้บัญญัติให้ผู้รับประกันภัยส่งมอบกรมธรรม์ ซึ่งมีเนื้อความตามสัญญาประกันภัยให้ผู้เอาประกันภัยฉบับหนึ่งด้วย

เมื่อผู้รับประกันภัยได้ออกกรมธรรม์ให้แก่ผู้เอาประกันภัยแล้ว ถือได้ว่าได้มีการทำสัญญาประกันภัยและมีผลผูกพันคู่สัญญา

5.2 สัญญาประกันภัยต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ เนื่องจากกฎหมายมิได้บังคับว่า สัญญาประกันภัยจะต้องทำตามแบบอย่างหนึ่งอย่างใด ดังเช่นสัญญาซื้อขายอสังหาริมทรัพย์ ซึ่งกฎหมายบังคับว่าต้องทำเป็นหนังสือและจดทะเบียนต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ มิฉะนั้นก็จะเป็นโมฆะ ตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 456 แต่สัญญาประกันภัยหากไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือแล้ว จะฟ้องร้องบังคับคดีไม่ได้เท่า่นั้น

สัญญาประกันภัย เป็นสัญญาที่เกิดขึ้นด้วยการตกลงระหว่างคู่กรณี ข้อตกลงดังกล่าวไม่จำเป็นต้องทำเป็นหนังสือแต่อย่างใด ฉะนั้น สัญญาประกันภัย ทำกันด้วยวาจาก็ถือว่าเป็นสัญญาที่มีผลสมบูรณ์แล้ว

เมื่อคู่กรณีมีอิสระในการทำสัญญาประกันภัยได้อย่างเสรี แม้จะทำการด้วยวาจาก็มีผลบังคับได้ นั้นเป็นไปตามทฤษฎี แต่ในทางปฏิบัติแล้วจะมีข้อยุ่งยาก เพราะสัญญาประกันภัยเป็นเรื่องละเอียดอ่อน มีเงื่อนไข ข้อปฏิบัติ ข้อยกเว้นมากมาย หากมีแต่เพียงข้อตกลงด้วยวาจา เมื่อถึงคราวต้องฟ้องร้องบังคับให้ปฏิบัติตามสัญญาก็จะมีข้อโต้เถียง ยากแก่การนำสืบเป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งการพิจารณาพิพากษาคดี ก็อาจจะไม่สามารถประสิทธิประสาทความยุติธรรมให้แก่คู่กรณีได้ ดังนั้น เพื่อขจัดปัญหาข้อนี้ จึงได้มีกฎหมายบัญญัติไว้ตามนัย ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 867 วรรคหนึ่ง "อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้ามิได้มีหลักฐานเป็นหนังสืออย่างใดอย่างหนึ่ง ลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบหรือลายมือชื่อของตัวแทนของฝ่ายนั้นเป็นสำคัญ ท่านว่าจะฟ้องร้องให้บังคับคดีหาได้ไม่"

การที่กฎหมายบัญญัติให้สัญญาประกันภัยต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือนั้น ก็เนื่องจากการประกันภัย มีลักษณะเป็นธุรกิจการค้า ผู้เอาประกันภัยซึ่งเป็นลูกค้าของบริษัทผู้รับประกันย่อมจะมีจำนวน มากมาย แม้กฎหมายจะไม่บังคับให้ต้องทำสัญญาประกันภัยเป็นหนังสือก็ตาม เพื่อเป็นหลักฐาน ที่จะรับฟังได้ว่าได้มีการทำสัญญาประกันภัยหรือไม่นั้น จึงกำหนดว่าต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ มาแสดง มิฉะนั้นจะมาฟ้องร้องให้บังคับคดีกันตามสัญญาประกันภัยหาได้ไม่

5.3 อัตราเบี้ยประกัน สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งตกลงจะใช้ ค่าสินไหมทดแทน คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตกลงจะส่งเบี้ยประกันให้ จำนวนอัตราเบี้ยประกันภัย จึงเป็นสาระสำคัญของสัญญาประกันภัย ตามนัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 861 และมาตรา 862 ในทางปฏิบัติผู้รับประกันภัยจะเป็นผู้กำหนดอัตราดอกเบี้ยประกัน แต่ต้อง ได้รับความเห็นชอบจากสำนักงานประกันภัย กระทรวงพาณิชย์ ซึ่งเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่ ตาม พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2510 และพระราชบัญญัติประกันชีวิต พ.ศ. 2510 ทั้งนี้เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้ทั้งสองฝ่าย ป้องกันการได้เปรียบเสียเปรียบกันเกินไป

ข้อตกลงในการส่งเบี้ยประกันภัยให้ผู้รับประกันภัย จึงเป็นสาระสำคัญประการหนึ่ง ที่จะก่อให้เกิดสัญญาประกันภัย

5.4 หลักเกณฑ์ในการคำนวณเบี้ยประกัน การคำนวณเบี้ยประกันภัย เป็นเรื่อง มีความสำคัญต่อวงการธุรกิจประกันภัยเป็นอย่างยิ่ง ถือเป็นจุดหัวใจ เพราะหากคำนวณอัตรา เบี้ยประกันสูงหรือต่ำเกินไป ก็จะทำให้เกิดความผิดพลาด ทำให้ธุรกิจนั้นต้องประสบความล้มเหลว นักคณิตศาสตร์ประกันภัยของแต่ละบริษัท ต้องมีความสามารถในเรื่องนี้สูง นอกจากจะต้องมี สถิติที่แม่นยำเชื่อถือได้แล้ว ยังต้องพิจารณาสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ประกอบอีกด้วย การคำนวณอัตรา เบี้ยประกันในสัญญาประกันวินาศภัย กับสัญญาประกันชีวิต ก็มีหลักเกณฑ์แตกต่างกันดังนี้

ก. การคำนวณเบี้ยประกันวินาศภัย

การคำนวณเบี้ยประกันวินาศภัย ผู้รับประกันภัยพิจารณาจากค่าสินไหมทดแทนที่จะต้องจ่ายเมื่อเกิดภัยตามที่เอาประกันภัย และระยะเวลาสัญญาประกันภัย นำมาคำนวณหาจำนวนเบี้ยประกันภัย อัตราเบี้ยประกันภัยนั้นต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียน และอาจจะเปลี่ยนแปลงได้ตามนายทะเบียนเห็นสมควรหรือบริษัทประกันภัยร้องขอ แต่การเปลี่ยนไม่กระทบกระเทือนกรมธรรม์ประกันภัยที่กำหนดอัตราดอกเบี้ยประกันภัยที่นายทะเบียนได้ให้ความเห็นชอบแล้ว (พระราชบัญญัติประกันวินาศภัย พ.ศ. 2510 มาตรา 22)

สำหรับภัยที่ถูกลบมาเป็นข้อพิจารณาโดยเฉพาะ ในการกำหนดจำนวนเบี้ยประกันและต่อมาภัยนั้นได้สิ้นไปแล้ว ภายหน้าแต่นั้นไป ผู้เอาประกันภัยชอบที่จะลดเบี้ยประกันภัยลงตามส่วน (มาตรา 864) การลดเบี้ยประกันภัยที่ได้จ่ายไปแล้วนั้น ไม่มีผลอย่างใด หลักในมาตรา 864 นี้ ใช้กับการประกันวินาศภัยและการประกันชีวิตด้วย

ผลของการที่ผู้เอาประกันภัยไม่ชำระเบี้ยประกันภัย เนื่องจากสัญญาประกันภัยเป็นสัญญาต่างตอบแทน ซึ่งคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ปฏิบัติการชำระหนี้ (มาตรา 369) ดังนั้น ถ้าเกิดวินาศภัยขึ้นตามสัญญา ผู้รับประกันภัยย่อมปฏิเสธไม่ยอมชดเชยค่าสินไหมทดแทนได้ แม้หนี้ของผู้รับประกันภัยจะถึงกำหนดชำระแล้วก็ตาม เมื่อผู้เอาประกันภัยไม่ชำระหนี้ประกันภัยภายในเวลา 2 ปี นับแต่วันซึ่งสิทธิจะเรียกให้ใช้เบี้ยประกันภัยถึงกำหนด (มาตรา 882) และระยะเวลา 2 ปี ดังกล่าว ใช้ในการเรียกคืนเบี้ยประกันภัยด้วย

ข. การคำนวณเบี้ยประกันภัยตามสัญญาประกันชีวิต

การคำนวณเบี้ยประกันชีวิตนั้น นอกจากจะต้องพิจารณาจำนวนให้เพียงพอสมเหตุสมผลแล้ว ถ้าปัจจัยต่าง ๆ เหมือนกัน จะต้องกำหนดจำนวนเบี้ยประกันให้เท่าเทียมกันทุก ๆ ราย โดยพิจารณาจาก อายุ เพศ สุขภาพ จำนวนเงินที่เอาประกัน ระยะเวลาการส่งเบี้ยประกัน ตลอดจนอาชีพของผู้เอาประกัน

เบี้ยประกันภัยตามสัญญาประกันชีวิต (Premium) อาจจะแยกพิจารณา
โดยแยกออกเป็นเบี้ยประกันสุทธิ (Net Premiums) รวมถึงดอกเบี้ย แต่ไม่รวมค่า
ใช้จ่าย กับเบี้ยประกันชีวิต ที่รวมถึงเหตุที่เอาประกัน (การมรณะ) ดอกเบี้ยและค่า
ใช้จ่ายด้วย ซึ่งเรียกว่า Gross Premiums¹

6. หลักเกณฑ์ในการพิจารณารับประกันภัย

การพิจารณารับประกันภัย ผู้รับประกันจะต้องทราบรายละเอียดต่าง ๆ ตัวผู้
เอาประกัน ผู้ถูกเอาประกัน ทรัพย์สินหรือวัตถุที่ขอเอาประกัน เพื่อประกอบการพิจารณาว่า
สมควรจะรับประกันหรือไม่

การประกันวินาศภัยก็ดี การประกันชีวิตก็ดี ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีส่วนได้
ส่วนเสียในเหตุที่เอาประกันภัย มิฉะนั้นแล้วสัญญาจะไม่มีผลผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างใด ตาม
บ.พ.พ. มาตรา 863 กล่าวไว้ว่า "อันสัญญาประกันภัยนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยมิได้มีส่วนได้
ส่วนเสียในเหตุที่เอาประกันไว้เช่นนั้นไซ้ ทว่าว่าย่อมไม่ผูกพันคู่สัญญาแต่อย่างหนึ่งอย่างใด"

คำว่า "ส่วนได้เสียในเหตุประกันภัยไว้" ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Insurable
Interest หมายถึงความสัมพันธ์ที่บุคคลมีอยู่กับวัตถุที่นำมาประกันภัย (ทรัพย์สินหรือ
ชีวิตก็ได้) ว่ามีการเสี่ยงภัยในการสูญเสีย Insurable Risk เพราะตนได้รับ
ประโยชน์จากวัตถุนั้นถ้าไม่ได้รับความเสียหายจากภัย แต่ถ้าเหตุการณ์ที่ประกันภัยไว้ได้เกิดขึ้น
ตนจะได้รับการชดเชยจากการประกันภัยนั้น

1. ชัยชนะ พยัคฆ์วิเชียร, การคำนวณเบี้ยประกัน, วารสารสำนักงานประกัน
ปีที่ 4 เล่มที่ 4 (ตุลาคม - ธันวาคม) : หน้า 31 - 32

เนื่องจากสัญญาประกันภัย มีความมุ่งหมายที่จะช่วยบรรเทาผลร้ายหรือชดใช้ความเสียหายซึ่งอาจจะเกิดขึ้นแก่ผู้เอาประกันภัย โดยการแบ่งเฉลี่ยความเสียหายนั้นในระหว่างผู้เอาประกันภัยด้วยกัน ดังนั้น ถ้าผู้เอาประกันภัยไม่มีภัยที่จะต้องเสี่ยงหรือไม่มีความเสียหายที่จะต้องเกิดแก่ตน สัญญาประกันภัยก็จะกลายเป็นสัญญาการพนันไป ซึ่งประเทศต่าง ๆ รวมทั้งประเทศไทยไม่สนับสนุนและไม่ยอมรับบังคับสัญญาประเภทหลังนี้

6.1 หลักเกณฑ์ในการพิจารณารับประกันวินาศภัย การรับประกันวินาศภัยนั้นพิจารณาถึงส่วนได้เสียของผู้ขอเอาประกันภัยเป็นสำคัญประการแรก ลักษณะภัยที่รับเสี่ยงเป็นอันดับริง ซึ่งพอสรุปหลักเกณฑ์ได้ดังนี้

1. จะต้องมีการมสิทธิ์ สิทธิ ประโยชน์ หรือความรับผิดชอบตามกฎหมาย ซึ่งสามารถตีราคาเป็นเงินได้
2. การมสิทธิ์ สิทธิ หรือประโยชน์เหล่านั้น จะต้องมอยู่เหนือตัวทรัพย์สินหรือความรับผิดชอบ อันเป็นวัตถุที่เอาประกันในขณะที่ทำสัญญาประกันภัย
3. ผู้เอาประกันภัยจะต้องมีความผูกพันกับวัตถุที่เอาประกันภัย ในกรณีที่จะเกิดประโยชน์กับเขา หากวัตถุที่เอาประกันนั้นจะปลอดภัยจากวินาศภัย หรือปลอดจากความรับผิดชอบชดใช้ค่าเสียหาย หากเกิดวินาศภัยขึ้น
4. ความผูกพันระหว่างผู้เอาประกันภัยกับวัตถุที่เอาประกันนั้น จะต้องเป็นไปตามกฎหมาย
5. ภัยที่รับเสี่ยง ภาวะแวดล้อม เช่น สถานที่ตั้งหรือการประกอบการว่า ม้อัตราเสี่ยงมากนักน้อยเพียงใด

6.2 หลักเกณฑ์ในการพิจารณารับประกันชีวิต การพิจารณารับประกันชีวิต มีหลักเกณฑ์ที่ค่อนข้างละเอียดมากยิ่งขึ้นกว่าการพิจารณาประกันวินาศภัย นอกจากจะมีความผูกพันระหว่างผู้เอาประกันภัย กับผู้รับประกันเป็นระยะเวลาอันยาวนาน 10 ปี, 20 ปี หรือตลอดชีวิต

ของผู้เอาประกันแล้ว ยังยินยอมให้เอาชีวิตของบุคคลอื่นมาทำสัญญาเอาประกันได้อีก จึงแยกพิจารณาออกได้ดังนี้

ก. การขอเอาประกันชีวิตตนเอง ผู้ที่ประสงค์จะทำประกันชีวิต จะต้องกรอกข้อความในใบสมัครหรือในคำขอทำประกันชีวิต โดยให้รายละเอียดและคำตอบต่าง ๆ และลงชื่อผู้สมัครหรือผู้ขอทำประกันชีวิต ยื่นต่อบริษัท เพื่อพิจารณารับประกันชีวิตของตน

บริษัทประกันชีวิตจะต้องพิจารณาถึงขนาดความเสี่ยงภัย (Degree of Risks) ของผู้ขอเอาประกันภัยแต่ละคน (ในกรณีประกันชีวิตธรรมดา) เพราะฉะนั้น การพิจารณาจะรับประกันชีวิตของบุคคลใดก็จะต้องมีกฎเกณฑ์พิจารณา ซึ่งอาศัยการจำแนกขนาดความเสี่ยงภัยของแต่ละบุคคลโดยทั่วไป บริษัทจะจำแนกผู้ขอทำประกันชีวิตออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

1. **ชีวิตมาตรฐาน (Standard)** คือ ผู้มีความเสี่ยงภัยที่จะรับประกันได้ตามปกติ เป็นไปตามกฎเกณฑ์ และเงื่อนไขที่บริษัทวางไว้เป็นมาตรฐาน และบริษัทจะคิดเบี้ยประกันชีวิตในอัตราปกติสำหรับภัยประเภทนั้น ๆ

2. **ชีวิตต่ำกว่ามาตรฐาน (Sub - Standard)** คือ ผู้ที่บริษัทจะรับประกันภัยได้โดยอาศัยหลักเกณฑ์ดังนี้

2.1 ตกลงรับประกันภัย โดยเพิ่มเบี้ยประกันภัยพิเศษ

2.2 ตกลงรับประกันภัย โดยมีการเลื่อนเวลาการรับประกันภัย (Postpone) . หรือกำหนดเงื่อนไขพิเศษในภัยที่ไม่คุ้มครอง

3. **ชีวิตที่ไม่อยู่ในเกณฑ์ที่จะรับประกันภัยได้** คือ ไม่อยู่ในหลักเกณฑ์ใด ๆ ที่บริษัทจะสามารถรับประกันภัยได้ ดังนั้น บริษัทจึงจำเป็นต้องปฏิเสธ (Decline) ใบสมัครหรือใบคำขอเอาประกันชีวิตนั้น

ตามสถิติของสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีการประกันชีวิตเจริญรุ่งเรืองมาก ปรากฏว่า

ในปี ค.ศ. 1974 บริษัทประกันชีวิตทั้งหมดได้รับประกันชีวิตมาตรฐาน 92% ของใบคำขอทั้งหมด รับประกันภัยโดยเพิ่มอัตราเบี้ยประกันภัยขึ้นเป็นพิเศษ 5% และไม่รับประกันภัย 3%

ข. การเอาประกันชีวิตบุคคลอื่น สัญญาประกันชีวิตอาจทำได้โดยบุคคลซึ่งมิได้เป็นเจ้าของชีวิต ทำขึ้นเพื่อประโยชน์บุคคลอื่นหรือโดยผู้เอาประกันเป็นผู้รับประโยชน์เอง จึงต้องมีส่วนได้เสียในการจัดทำสัญญาประกันชีวิตดังกล่าว มิฉะนั้น สัญญาประกันชีวิตนั้นจะไม่มีผลผูกพันคู่สัญญา การประกันชีวิตของบุคคลอื่นจะทำได้หรือไม่ ย่อมขึ้นอยู่กับส่วนได้เสียซึ่งพิจารณาได้ดังนี้

ก. มีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายหรือไม่ ถ้ามีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย เช่น สามีภรรยา ย่อมมีสิทธิและหน้าที่ ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1461 และบิดามารดากับบุตรมีสิทธิและหน้าที่ตาม ป.พ.พ. มาตรา 1563 และมาตรา 1564 ถือว่ามีส่วนได้เสียซึ่งกันและกัน ย่อมเอาประกันภัยได้

ข. มีสิทธิและหน้าที่ตามสัญญาหรือไม่ ถ้ามีสิทธิและหน้าที่ตามสัญญา เช่น นายจ้างกับลูกจ้าง เจ้าหนี้ร่วมกับลูกหนี้ร่วม ถือว่านายจ้างมีส่วนได้เสียในลูกจ้าง และเจ้าหนี้ร่วม มีส่วนได้เสียใน ลูกหนี้ร่วม ย่อมเอาประกันภัยได้

ค. มีหน้าที่ทางศีลธรรมหรือไม่ มีหน้าที่ทางศีลธรรมหมายถึงการอุปการะเลี้ยงดูตามความเป็นจริงของญาติพี่น้องเท่านั้น จึงจะถือว่ามีส่วนได้เสียที่จะเอาประกันภัยได้ ส่วนที่ไม่ใช่ญาติพี่น้อง แม้จะอุปการะเลี้ยงดูก็ไม่ถือว่าเป็นหน้าที่ศีลธรรม และไม่ถือว่ามีส่วนได้เสียชีวิตซึ่งกันและกัน

ในวงการประกันชีวิต ได้นำเอาส่วนได้เสียมาเป็นหลักพิจารณารับประกันภัย ปี ค.ศ. 1774 ซึ่งเป็นปีที่รัฐบาลอังกฤษได้ออกกฎหมายป้องกันมิให้การประกันภัยมีลักษณะเป็นการพนันขั้นต่อ ซึ่งกฎหมายฉบับนั้นได้ระบุว่า "สัญญาประกันภัยจะต้องตามกฎหมาย เว้นไว้แต่ผู้รับประโยชน์จากการประกันภัย จะได้มีส่วนได้เสียในเหตุแห่งการประกันภัย"

หลักที่ว่าด้วยส่วนได้เสียใช้เป็นมาตรการเพื่อป้องกัน

1. มิให้เกิดการฆาตกรรม
2. มิให้เป็นการพนัน เพราะเป็นการกระทำที่ขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน

เนื่องจากส่วนได้เสียมีความสำคัญยิ่งในสัญญาประกันภัย สามีหรือภรรยาอาจทำประกันชีวิตให้กันและกัน ญาติที่อุปการะเลี้ยงดูผู้เยาว์ อาจทำประกันชีวิตให้ผู้เยาว์ นายจ้าง อาจเอาประกันชีวิตของลูกจ้าง เช่น ในการประกันชีวิตหมู่ (Group Life Insurance) ได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของชีวิต

อย่างไรก็ตาม การทำสัญญาประกันชีวิตของบุคคลอื่น โดยบุคคลบางประเภทซึ่งมีส่วนได้เสียในชีวิตของบุคคลนั้น จะต้องได้รับความยินยอมจากเจ้าของชีวิต และส่วนได้เสียนั้น ต้องมีลักษณะที่อาจประเมินเป็นเงินได้ ได้แก่บุคคลดังต่อไปนี้

1. เจ้าหนี้ ย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของลูกหนี้ เพราะโอกาสที่เจ้าหนี้จะได้รับชำระหนี้ย่อมสูญหายไป เนื่องจากมรณกรรมของลูกหนี้ แต่จำนวนเงินที่เอาประกันย่อมไม่เกินกว่าจำนวนหนี้และเบี้ยประกันชีวิตที่เจ้าหนี้ได้จ่ายไป แต่ในทางปฏิบัติโดยทั่วไป เจ้าหนี้ย่อมบังคับลูกหนี้ให้ทำสัญญาประกันชีวิตตนเอง และโอนผลประโยชน์แห่งสัญญานั้นแก่เจ้าหนี้ภายหลังได้
2. ญาติพี่น้อง ผู้อุปการะหรือพี่น้องที่มีส่วนได้เสียอันอาจประเมินเป็นเงินได้ในชีวิตของบุคคลอื่น เช่น ผู้ชราที่ได้รับความอุปการะจากญาติต่าง ๆ ผู้ชราย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของผู้นั้น
3. ผู้เป็นหุ้นส่วน ย่อมมีส่วนได้เสียในชีวิตของหุ้นส่วนคนอื่นเท่ากับจำนวนความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ห้างหุ้นส่วน ซึ่งก็ได้แก่ จำนวนเงินของผู้เป็นหุ้นส่วนเดิมในหุ้นส่วนนั้นเอง
4. ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทจำกัด ย่อมมีส่วนได้เสีย บริษัทอาจทำการประกันชีวิตของ

บุคคลดังกล่าวได้ โดยห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเป็นผู้รับประกัน ซึ่งการเอาประกันภัย
ในลักษณะนี้ มีหลายประเทศที่เห็นพ้องแล้ว

7. กรมธรรม์ประกันภัย

ตามที่ได้ศึกษามาแล้วว่า สัญญาประกันภัยเป็นสัญญาที่กฎหมายไม่ได้กำหนดแบบไว้ เป็น
แต่เพียงบัญญัติว่าถ้าจะฟ้องร้องบังคับคดีจะต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือ ลงลายมือชื่อฝ่ายที่ต้องรับผิดชอบ
หรือลายมือชื่อตัวแทนฝ่ายนั้นและกฎหมายได้กำหนดว่า เมื่อได้ทำสัญญาประกันภัยแล้วให้ผู้รับประกัน
ภัยมีหน้าที่ส่งมอบ กรมธรรม์ประกันภัย ให้ผู้เอาประกัน ดังนั้น กรมธรรม์ประกันภัย จึงเป็นหลัก
ฐานที่แสดงว่าได้มีการทำสัญญาประกันภัยกันแล้ว กรมธรรม์ประกันภัยนี้จะต้องทำเป็นเอกสารหนังสือ
ลงลายมือชื่อฝ่ายผู้รับประกัน จึงใช้เป็นหลักฐานฟ้องร้องให้บังคับคดีได้

ลักษณะของกรมธรรม์ประกันภัย ต้องเป็นเอกสารที่เ็นความตรงตามข้อตกลงในการทำสัญญาประกันภัยต่อกัน ต้องลงลายมือชื่อผู้รับประกันหรือตัวแทนและต้องมีรายการที่กฎหมายบังคับ
ให้มีดังต่อไปนี้

1. วัตถุประสงค์ที่เอาประกัน	7. ชื่อหรือชื่อผู้รับประกันภัย
2. ภัยที่ผู้เอาประกันรับเสี่ยง	8. ชื่อหรือชื่อผู้เอาประกันภัย
3. ราคาแห่งมูลประกันภัย ถ้าหากได้กำหนดไว้	9. ชื่อของผู้รับประกันภัย ถ้ามี
4. จำนวนเงินซึ่งเอาประกันภัย	10. วันทำสัญญาประกันภัย
5. จำนวนเบี้ยประกันภัยและวิธีส่งประกันภัย	11. สถานที่และวันที่ได้กรมธรรม์ประกันภัย
6. ถ้าหากสัญญาประกันภัยมีกำหนดเวลา ต้อง
ลงเวลา เริ่มต้น และเวลาสิ้นสุดไว้ด้วย	

สรุปเนื้อหาสาระสำคัญของบทที่ 1

1. ขอบเขตของการประกันภัย มี 2 ชนิด คือ ความเสียหายเกี่ยวกับการสูญเสียดอกในการหารายได้ กับ ความเสียหายเกี่ยวกับทรัพย์สิน
2. ลักษณะสัญญาประกันภัย คือ ข้อตกลงของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งที่จะชดเชยค่าสินไหมทดแทนหากเกิดภัยหรือในเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งที่รวมในสัญญา และในการนี้บุคคลอีกฝ่ายหนึ่งตกลงจะส่งเงินเบี้ยประกันภัย
3. สัญญาประกันภัยต้องเป็นไปตามหลักนิติกรรมสัญญาเป็นสัญญาที่มีคู่สัญญา 2 ฝ่าย ไม่มีกฎหมายกำหนดรูปแบบ หากทำด้วยวาจาก็สมบูรณ์ แต่เมื่อจะฟ้องร้องบังคับคดีต้องมีหลักฐานเป็นหนังสือและเป็นสัญญาที่รัฐควบคุม
4. ผู้เอาประกันต้องมีส่วนได้เสียในเหตุที่ประกัน มิเช่นนั้นสัญญาประกันภัยเป็นโมฆะ
5. กฎหมายกำหนดหน้าที่ให้ผู้รับประกันส่งมอบกรมธรรม์ประกันภัยให้ผู้เอาประกัน เพื่อเป็นหลักฐานว่าได้มีการทำสัญญาประกันภัยกันแล้ว

คำถามท้ายบทที่ 1

- ข้อ 1. การประกันภัยมีขอบเขตความรับผิดชอบเพียงใด
- ข้อ 2. จงอธิบายลักษณะของสัญญาประกันภัย
- ข้อ 3. จงอธิบายหลักเกณฑ์ในการพิจารณารับประกันภัย
- ข้อ 4. นายเขียวเป็นเพื่อนกับนายขาว นายขาวจะเดินทางไปต่างประเทศ นายเขียวจึงนำชีวิตนายขาวไปทำสัญญาเอาประกันภัย สัญญานี้มีผลสมบูรณ์ตามกฎหมายหรือไม่ เพราะเหตุใด
- ข้อ 5. กรมธรรม์ประกันภัย คืออะไร มีประโยชน์อย่างไร
